

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

HLAKOLA/TLHAKUBELE 2016

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 70

Memorandamo ona o na le maqephe a 7.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1****TEMA YA A**

- 1.1 O ne a ratile/kgahlilwe ke bophelo ba batho ba Kgauteng boo borakgwebo ba moo ba neng ba mo phetela ka bona. ✓ (1)
- 1.2 Dipabala ✓ (1)
- 1.3 Ba ne ba dula ba hatisa thaka tsa bona masepa a manamane. ✓ (1)
- 1.4 Batho ba Kgauteng ba palama Gautrain/dibese tsa Reyavaya/dibese tsa Areyeng, e leng dipalangwang tse siyo Makeleketla. ✓ (1)
- 1.5 O ile a etsa qeto ya hore ba fallele Kgauteng a sa rerisana le mofumahadi wa hae pele/O hanne ha mofumahadi a mo qeka hore ba kgutlele hae Makeleketla/O ile a nka qeto ya ho kgutlela Makeleketla ntle le ho rerisana le mofumahadi wa hae. ✓✓ (2)
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)
- 1.6 Ho ya ka Lepota borakgwebo ba dibakeng tse nyenyane ekare ha ba a hlalefa, mme ba ditoropong tse kgolo ba shebahala ba le bohlae dinthong tse ngata. ✓✓ (2)
- 1.7 O bolela hore Lepota o ile a nkeha ke ditaba tsa borakgwebo ba Kgauteng hoo a ileng a qetella a falletse ho ya dula teng a sa ka a inahana hantle ka qeto ena. ✓✓ (2)
- 1.8 O bolela hore ke bana ba duletseng ho potoloha hara motse ba ntse ba utswa, ba bile ba senyetsa batho. ✓✓ (2)
- [Tshwaya e le nngwe feela]** (2)
- 1.9 Ke ho tsujwa ha dithethefatsi tse etsang hore batho ba etse diketso tse tswileng tseleng/letsoho la molao le diehang ho fihla ho baetsi ba bonokwane/Ho buella ngwana ho etswang ke batho ba baholo ba ba kgothaletsang ho etsa bobele/Ho hloka batswadi bao e leng ba bana ka tswalo. ✓✓. (2)
- [Tshwaya tse pedi feela]** (2)

- 1.10 Ha o a amoheleha. Batho ba lokela ho hlomphuwa ho sa tsotellwe hore ba baholo kapa ba banyane dilemong, mme ebile ho sa tsotellwe maemo a bona bophelong. ✓✓

KAPA

- O amohelehile hobane Lepota o ne a lokela ho ema hore lepolesa le qete ka batho bao a ba fumanang ba se ba le moo, hobane ba tlile pele ho yena/ Lepota o fihla a le lehala a fohla feela a kene ditaba ka sehlotho ho latella hore ho thuswe yena pele ho batho bohle ba moo. (2)
- 1.11 Batho ba sa di sebediseng ba a senyetswa, ba nkelwa ding tsa bona ebile ba ptjhatlelwa malapa a bona/ba hema moya o ditshila o silafaditsweng ke meso ya dithethefatsi. ✓✓ (2)
- 1.12 Ke ho utsuwa ha dikhumbi tsa hae tse tharo. ✓ (1)
- 1.13 O bolela hore a se a tsamaile a le siyo ka Kgauteng a kgutletse Makeleketla. ✓ (1)
- 1.14 Ke ketsahalo ya hore mapolesa a ile a sala a fumana dikhumbi tsa Lepota leha Lepota a ne a se a le siyo moo, mme sena se bontsha hore a ne a ntse a di batla kapa a fuputsa ka tsona. ✓ (1)
- 1.15 Tjhe/Ha ho a nepahala. Ho molemo ho etsa qeto ka taba e itseng kamora hore o etse diphuputso, mme o fumane dintlha tse felletseng ka seo o batlang ho se etsa. ✓✓ (2)

TEMA YA B

- 1.16 E bolela hore sebui se ne se e so qete ho bua, mme se ile sa kenwa hanong ke sebui se seng. ✓✓ (1)
- 1.17 Temeng ya A ha ho na ditherisano tsa letho, Lepota o iketsetsa dintho a le mong, temeng ya B ho a rerisanwa. ✓✓ (2)
- 1.18 C/puo e leeme e itshetlehileng kgethollong ya bong. ✓ (1)
- 1.19 Ke sebaka sa lekeitjheneng/metsetoropo. ✓Matlo a teng a ruletswe ka masenke. ✓ (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2****Mehopolo e lebelletsweng**

Ditlokotsebe di hlahisa batho kotsi le ho ba bolaya. ✓ Ditlokotsebe di a shwa le tsona. ✓ Ka nako e nngwe ho bolauwa batho ba iphetelang feela ka tsela. ✓ Ho bolauwa le mapolesa a thibelang botlokotsebe. ✓ Ditlokotsebe di ptjhatla mabenkele le malapa a batho, mme di kenela batho malapeng. ✓ Ditlokotsebe di lelekiswa ke setjhaba le ho kgakgathwa ka majwe le dikoto. ✓ Ditlokotsebe di phamola le ho rekisa thepa ya batho e utswitsweng. ✓ Setjhaba se reka thepa e utswitsweng, mme se kgothaletsa botlokotsebe. ✓

Palo ya mantswe (88).

(Mantswe 88)

Ka sebopeho sa dintlha

	QOTSO		DINTLHA
1	'Botlokotsebe bo atisa ho hlahisa dikotsi, dintwa le dipolayano. Nakong eo botlokotsebe bo etsahalang ka yona, batho ba a thunngwa, mme ba bang ba a shwa.'	A	Ditlokotsebe di hlahisa batho kotsi le ho ba bolaya. ✓
2	'Ka nako e nngwe ho shwa sona setlokotsebe se etsang bonokwane bona.'	B	Ditlokotsebe di a shwa le tsona. ✓
3	'Ka nako e nngwe ho shwa mofetakatsela ya sa tsebeng letho.'	C	Ka nako e nngwe ho bolauwa batho ba iphetelang feela ka tsela. ✓
4	'Ka nako e nngwe ho ye ho shwe ona mapolesa a thusang ho thibela botlokotsebe bona.'	D	Ho bolauwa le mapolesa a thibelang botlokotsebe. ✓
5	'Batho ba ye ba fumane ho sentse mabenkele a bona, ho thubilwe malapa a bona, mme ka nako e nngwe ba lale ba patetswe malapeng a bona bosiu, e le maraharaha.'	E	Ditlokotsebe di ptjhatla mabenkele le malapa a batho, mme di kenela batho malapeng. ✓
6	'E ye e re o sa dutse, o bone motho a feta a kgile ka sekaja, a matha la Ntshwekge e le hore mapolesa a se a mmehile merebele. A fete a takoloditse, setjhaba se se se mo sehetse le sona. Motho wa teng o sa tla tswedipana moo a lehang ho qoba ho ngatwa ka majwe le dikoto.'	F	Ditlokotsebe di lelekiswa ke setjhaba le ho kgakgathwa ka majwe le dikoto. ✓
7	'Ka nako eo, o matha tje o kakatletse mokotlana oo a o phamotseng ho monga ona. O tla bona motho a kasakasa ka thepa eo a e utswitseng motseng o mong a batla ho e rekisetsa batho ba bang.'	G	Ditlokotsebe di phamola le ho rekisa thepa ya batho e utswitsweng. ✓
8	'Ka nako tse ding, setjhaba le sona se ye se reke thepa ena e utswitsweng, mme sena ke lona lebaka le etsang hore botlokotsebe bo se ke ba fela.'	H	Setjhaba se reka thepa e utswitsweng, mme se kgothaletsa botlokotsebe. ✓
			Palo ya mantswe (88).

HO TSHWAYA KGUTSUFATSO:

Kgutsufatso e tlameha ho tshwauwa ka tsela e latelang:

- **Kabo ya matshwao:**
 - Matshwao a 7 bakeng sa dintlha tse 7 (ntlha e le 1 bakeng sa ntlha ya sehlooho).
 - Matshwao a 3 bakeng sa puo
 - Matshwao kaofela: 10
- **Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse mantswe a bona:**
 - Ha dintlha tse 1–3 di nepahetse: fana ka letshwao le 1
 - Ha dintlha tse 4–5 di nepahetse: fana ka matshwao a 2
 - Ha dintlha tse 6–7 di nepahetse: fana ka matshwao a 3
- **Kabo ya matshwao a puo ha bahlahlobuwa ba sebedisitse diqotso di le jwalo:**
 - Diqotso tse 6–7: se fane ka matshwao bakeng sa puo
 - Diqotso tse 1–5: fana ka letshwao le 1 bakeng sa puo

ELA HLOKO:

- **Palo ya mantswe:**
 - Batshwayi ba tlameha ho nnetefatsa palo ya mantswe a sebedisitsweng.
 - Se ke wa hula matshwao haeba bahlahlobuwa ba sa bontsha palo ya mantswe a sebedisitsweng kapa haeba palo ya mantswe a sebedisitsweng e ngotswe e fosahetse. Ha palo ya mantswe e tlotse moedi o boletsweng, bala ho fihla palong ya mantswe e behilweng, ebe o emisa moo.

Mohlala

Puo	Polelo/Polelwana			Palo ya mantswe
Sesotho	Ke	a	tsamaya	3

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPUO LE TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3****TEMA YA C**

- 3.1 Ho fa bareki kgetho ya ho reka sehlahiswa sa theko e hodimo kapa ho reka sa theko e tlase/ho bontsha hore di fapane/Sehlahiswa sa 10 ml se nowa hanngwe feela o se qete athe se ka setshelong sa 30 ml se nowa ka makgetlo a mangata. ✓✓ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 3.2 E re bolella hore moriana ona o na le matla a ho bolaya manyoha kaofela ho se ke ha sala le ha e lenyoha le le leng/O ntsha manyoha le ntlwana ya ona. ✓ (1)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 3.3 Ke lewa le sebedisitsweng ke babapatsi bakeng sa ho hohela/ngoka bareki hore ba nahane hore sesebediswa se sebetsa kapele. ✓✓ (2)

[Tshwaya e le nngwe feela]

- 3.4 Tse ding di na le matla a dimilikeremo tse 100 mg ha tse ding di na le matla a tse 500 mg. ✓ (1)

- 3.5 Le toboketsa hore sehlahiswa sena se na le matla ebile se sebetsa e le ka nnete/matlafatsa ho sebetsa ha sehlahiswa se bapatswang/Ho bontsha kamoo moriana ona o phekolang kapele kateng/le hlakisa hore ha ho hlokehe hore o nwe moriana hangata hore o fole. ✓✓ (2)

- 3.6 Ke mohopolo. Ha se hangata manyoha a tswang kaofela, ntlo ya ona e atisa ho salla, mme motho o lokela ho boela a ilo reka Vermox hape. ✓✓ (2)

TEMA YA D**POTSO YA 4**

- 4.1 Ba ne ba emetse ho kopa/phomosetswa ka sopho. ✓ (1)

- 4.2 C/Ba feta ba sa ba nehe letho. ✓ (1)

- 4.3 Tjhe, ha ba bonahale ba hloka kapa e le mekopakopa.

Ba apere diaparo tsa bona di hlwekile, di ntle, ha di malolo ebile di a tshwana/meriri ya bona e hlokometswe le ho tlanngwa hantle/ba itlhokometse kaha ba beola le ditedu, mme ho bonahala ho na le ditjeho tlhokomelong ena. ✓✓

(Tshehetso e hlake, mme e tsamaelane le e le nngwe e boletsweng ka hodimo) (2)

- 4.4 Ke maikutlo a ho nyahama/a ho tela/a ho hloka tshepo ya hore ba sa tla fumana tjelete mebileng.√√ (2)
- 4.5 Tjhe, ha ho letho le bontshang hore ba hloka ho itshehetsa/ikokotlela ka melangwana eo ba e tshwereng/melangwana e a tswana ebile e a lekana kahoo ha se mare a ho ikokotlela, ekaka ba ikonka feela ka yona/ba e tshwaretse ho kgaba.√√ (2)
- 4.6 Tjhe, ho qhekanyetsa batho ha se ntho e ntle. Motho e mong le e mong o lokela ho itshebeletsa hore a iphedise/Motho e mong le e mong o lokela ho phela ka mofufutso wa phatla ya hae.√√ (2)
- [10]**

TEMA YA E**POTSO YA 5**

- 5.1 Mohatsela/Serame.√ **Mohatsela** wa kajeno o kenella masapong. **Serame** sa kajeno se kenella masapong.√ (2)
- 5.2 Ha e le dieta o rwala tsa meqathatso tse tshweu. √√ (2)
- 5.3 Ke ile ka mo **fohla** ditsebenyana tsena ka fatuku ke ho teneha.√
O fihlile a **fohla** moleng feela a sa kopa le ho kopa.
Mme o **fohla** lefielo la senkgane ho hlohlora mofoka.√ (2)
- [Tshwaya tse pedi feela]**
- 5.4 te! √ (1)
- 5.5 Batho ba ne ba qethiswa dikgororo ke motjheso oo wa letetere.√√ (2)
- 5.6 A ema metsotswana a ntse a qamaka **feela** pelo e nngwe ya re a kgutlele morao/A ema metsotswana a ntse a qamaka **empa** pelo e nngwe ya re a kgutlele morao. √ (1)
- [10]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70